

فلسفه و احکام قربانی

تهیه و تنظیم:

حوزه علمیه احناف خواف

فهرست مطالب:

- ۴..... قربانی و اهمیت آن.....
- ۵..... آیا قربانی باعث رکود اقتصادی می شود؟.....
- ۶..... روح اصلی قربانی.....
- ۷..... سوال اقتصادی.....
- ۱۰..... قربانی بر چه کسی واجب است.....
- ۱۲..... وقت قربانی.....
- ۱۴..... حیوان قربانی.....
- ۱۴..... اگر حیوان قربانی مُرد یا گم شد و یا این که در ایام مخصوص قربانی نکرد.....
- ۱۵..... سنّ حیوان قربانی.....
- ۱۶..... روش سنّت در قربانی.....
- ۱۶..... بیان عیب هایی که به واسطه ی آنها قربانی کردن حیوان جایز نیست.....
- ۱۸..... گوشت قربانی.....
- ۱۸..... پوست قربانی.....
- ۱۹..... اگر نذر کرد که قربانی کند.....
- ۲۰..... قربانی نمودن از جانب دیگران.....
- ۲۰..... قربانی حیوان آبستن.....
- ۲۱..... آداب قربانی.....
- ۲۱..... تذکّر برخی از کوتاهی ها.....
- ۲۲..... متفرّقات.....

مقدمه:

عمل به احکام شرعی در صورتی امکان پذیر است که انسان نسبت به احکام، اطلاع و آگاهی داشته باشد و در حقیقت ندانستن احکام شرعی در جامعه ای که از نعمت علم و علما برخوردار است، عذر به شمار نمی آید. خصوصاً در حال حاضر که عصر ارتباطات است و علمای بزرگواری کتاب های زیادی را در زمینه های مختلف تالیف نموده، و در دسترس مردم قرار داده اند، و هر فردی به آسانی می تواند عطش و تشنگی علمی خود را با مطالعه ی آن ها بر طرف سازد.

هدف از تدوین رساله ای که در اختیار دارید این است که دیدیم عدّه ی زیادی از انسان ها وابسته به دنیا شده اند، که بر اثر مشکلات و پریشانی های جسمی و روحی تمایل و علاقه ی چندانی به مطالعه ی کتاب های پر حجم ندارند و نیز دشمنان اسلام همه ی تلاش خود را به کار گرفته اند تا با تبلیغات سوء و طرح مسائلی علیه شعائر اسلامی، جوانان و نوجوانان را نسبت به دین و اسلام بدبین سازند. از طرفی شوق و علاقه ی مردم متدین این سامان به فهم معارف دینی و تمهید هر چه بهتر و بیشتر زمینه ی عمل و تقاضا و پیشنهادات آنان موجب شد که با توکل بر خدا، سعی شده تا جزوه های مختصری در همه ی زمینه از جمله مسائل عقیدتی، سیاسی، فقهی و مرتب شود تا بدین سان ان شاء الله نقشه های پلید دشمنان نقش بر آب شود و افراد جامعه از مسیر اسلام منحرف نشوند و به پیشنهادات به حق آنان پاسخی مثبت ارائه گردد.

از مزایای مهمّ این رساله و رساله هایی که ان شاء الله در آینده جمع آوری خواهد شد این است، که هر کس می تواند با هزینه ی بسیار اندک و در فرصتی کوتاه، از مسایل بسیار ارزشمندی بهره مند گردد.

قربانی و اهمیت آن

لفظ قربانی مشتق از قربان بر وزن قرآن، به چیزی گفته می شود، که وسیله ی تقرّب به الله باشد، خواه ذبیحه حیوان باشد، یا عموم صدقات دیگر. ابوبکر جصاص برای آن معنی عام تری بیان داشته و می فرماید: «قربانی عبارت است از هر عمل نیکی که به وسیله ی آن قصد نزدیکی به رحمت خداوند شود، البته در عرف عام اطلاقش بیشتر بر حیوان مذبوحه می آید.»

قربانی یکی از شعائر و عبادت های مهمّ اسلام می باشد، حتّی در زمان جاهلیّت نیز عبادت شناخته می شده است، فقط فرق این بود که آنها برای معبودهای خود قربانی می کردند. در صورتی که قربانی مسلمانان، خاص، برای رضای خداست. مذاهب غیر اسلامی امروزه نیز جهت زنده کردن رسوم مذهبی خود قربانی می کنند؛ چنان که بعضی به اسم معبودها و برخی به اسم حضرت مسیح قربانی می کنند.

خداوند متعال در سوره ی کوثر خطاب به پیامبر اکرم -صلی الله علیه وسلم-، می فرماید: «فصل لربک و انحر» ای پیامبر! پس نماز بخوان برای پروردگارت و شتر نحر کن. همچنان که نماز برای غیر خدا جایز نیست قربانی هم، جایز نمی باشد. (درفضیلت قربانی همین بس که بینیم) رسول اکرم -صلی الله علیه وسلم- بعد از هجرت به مدینه منوره قیام پذیر شدند و در تمام این مدت پیوسته قربانی ذبح می کردند.

قربانی کردن بسیار ثواب دارد، پیامبر اکرم -صلی الله علیه وسلم- می فرماید: پسندیده ترین عمل، نزد خداوند متعال در روزهای عید قربان، ذبح حیوان قربانی است؛ این عمل در ایام قربانی نزد خداوند متعال، از تمام اعمال نیک دیگر، بهتر است. قبل از این که خون قربانی بر زمین بریزد به درگاه خداوند مورد قبول واقع می شود لذا با وسعت قلب قربانی کنید.

پیامبر اکرم-صلی الله علیه وسلم- می فرماید: «هر اندازه مو بر بدن حیوان قربانی باشد، همان اندازه نیکی برای صاحبش نوشته می شود. سبحان الله کمی بیندیشیم، چه عملی از این ثواب بیشتری دارد؟ از ذبح نمودن حیوان به اندازه ی موهای آن نیکی به صاحبش می رسد، حال اگر شخصی جهت شمردن موهای گوسفندی مدت ها وقت صرف کند باز هم نمی تواند آنها را حساب کند، پس خودتان توجّه کنید، چه اندازه ثواب دارد، شایسته است که هر مسلمان، اگرچه قربانی بر او واجب نباشد، اما باز هم این اندازه ثواب را نادیده نگیرد و قربانی نماید. زیرا این فرصت اگر از دست رفت دیگر میسر نخواهد شد. و هیچ کس نمی تواند به این سادگی این اندازه نیکی کسب نماید.

برای افراد توانگر مناسب است، همان طوری که برای خود قربانی می کنند، برای خویشاوندانی که وفات کرده اند مانند: مادر، پدر، وغیره نیز قربانی کنند، تا آنها نیز از این ثواب بسیار بزرگ محروم نباشند و شایسته است، عوض پیامبر اکرم-صلی الله علیه و سلم- و همسرانش و عوض بزرگان خود هم قربانی کنند. (و با این عمل، روح آنها را شاد نمایند.) اگر از عهده ی این کار بر نمی آیند، حداقل برای خود قربانی کنند. زیرا ذبح قربانی در ایام عید بر توانگر واجب است. برای کسی که استطاعت قربانی داشته باشد، و باز هم برای انجام این عمل اقدام ننماید، کمال محرومی و تأسف است. علاوه بر آن چنین افرادی به علت عدم ذبح قربانی گنهکار نیز می باشند.

آیا قربانی باعث رکود اقتصادی می شود!!

امروزه درست برخلاف هدفی که خداوند قربانی را واجب نموده تبلیغ می شود از جمله گفته می شود: قربانی مگر چیست؟ (معاذ الله) چیز بیهوده ای است، میلیون ها تومان به شکل خون در جوی ها ریخته می شود، از تعداد حیوانات کاسته می شود، به اقتصاد جامعه بسیار ضرر می رساند. خود عیب جویان پیشنهاد می کنند، که به جای قربانی و تقسیم گوشت، پول به فقرا داده شود تا خودشان در رفع احتیاجات خویش خرج کنند. این گونه تبلیغات و شعارها در گذشته از طرف عدّه ی بخصوصی صورت

می گرفت، اما حالا آن قدر رایج شده که هر روز چند نفر سوال می کنند، که فقیر در جامعه زیاد است، چه اشکالی دارد به جای قربانی کردن، پول به آن ها بدهیم؟

روح قربانی

اگر شخصی به جای نماز خواندن به مستمندان کمک کند، فریضه ی نمازش ادا نمی شود. برای این که هر عبادتی، ترتیب خاص خودش را دارد. فرایض و واجبات در جای خود، کمک به مستمندان هم در جای خود، اجر و ثواب دارد. گفتن جملاتی از قبیل: قربانی مخالف با عقل است، باعث رکود اقتصادی می شود، از نظر اقتصادی ضرر دارد، تبلیغاتی است علیه قربانی که فلسفه و روح آن را نفی می کند. به یاد داشته باشیم، تا وقتی که پیروی از دستورات خدا در انسان نباشد، به سعادت نمی رسد. سبب این همه رشوه خواری، ظلم و ستم و تباہکاری در جامعه بشری این است که انسان به دنبال عقل خود می رود و به دنبال حکم خدا نیست. البته این عقل سلیم نیست بلکه فکر بی بهره از فهم حکمت های الهی است و گرنه عقل سلیم آن است که تشخیص دهنده ی خوب و بد را خدا می داند و تمام اوامرش را کاملاً عالمانه و حکیمانه می داند.

عبادت نفلی را هر وقت می توان ادا کرد. اما قربانی، و عمل کارد بر گلو کشیدن، فقط تا سه روز عبادت است. همین عمل، بعد از گذشت سه روز، عبادت محسوب نمی شود. خداوند به وسیله ی قربانی به انسان می آموزد که عمل، فقط وقتی که به حکم ما انجام گیرد عبادت به شمار می آید، دین یعنی پیروی از دستورات خدا؛ بدین معنی که چیزی را که خداوند متعال حکم کرده بپذیریم و به آن عمل کنیم. بدون حکم خداوند، چیزی در عمل نیست. کاش این نکته را می فهمیدیم که فهم صحیح تمام دین برای ما آسان می شد.

سوال اقتصادی

چون انسان از معنویات غافل باشد، وبه فکر خواهشات و مادیات افتد ومدّ نظرش تنها دنیا باشد، درک قدرت کامله و نظام عجیب و شگفت انگیز خداوندی برایش سخت می شود، و تمام عبادات را مانند رسوم بی جان تصوّر می کند و مسأله قربانی را از مشکل ترین مسائل اقتصادی می داند و می گوید؛ مبلغ هنگفتی که از ملت، جهت ذبح حیوانات، هرسال خرج می شود غیر از خوردن گوشت تا سه روز فایده ی دیگری ندارد، اگر این مبلغ، جهت رفاه و آسایش ملت بکار برده می شد چه بهتر بود، اما باید دانست، که نزد هیچ دانشمند و روشنفکر، شکم پروری و رسیدن به لذّات نفسانی، از اصلاح اخلاق و اعمال ملّت مقدّم نیست. بلکه شخص عاقل می گوید مشکل شکم زمانی حل می شود که انسان در امتیّت و آرامش باشد. و در او انسانیت یافت شود، و دارای اخلاق حسنه و نیکو باشد و از غارتگری، مکر، فریب، دزدی و خوردن مال حرام پرهیزد. افراد تحصیل کرده همچنان که تعلیم و تعلّم را ضروری و لازم می دانند، امور تربیتی را نیز از ضروریات زندگی برمی شمارند.

انگیزه ی اطاعت و فرمانبرداری از دستورات خداوند متعال همان انگیزه ای است، که انسان را در تنهایی نیز، از جرائم باز می دارد، و قربانی در تقویت این انگیزه اثر خاصی دارد.

در نتیجه فلاح و بهبود قوم و ملت در این نیست که انسان قربانی را ترک کرده و پولش را در راه رضای خواهشات نفسانی صرف کند، بلکه فلاح حقیقی در این است که، هر شخص این سنت ابراهیمی-علیه السلام- را با شوق و محبّت انجام داده و انگیزه ایشار و قربانی را در دل دیگران تقویت کند.

بعد از فهمیدن حقیقت قربانی کاملاً واضح می شود که هدف از قربانی خوردن گوشت و پرورش تن نیست، بلکه هدف اصلی اجرای حکم خدا و زنده کردن سنت ابراهیمی و حصول انگیزه ی ایشار و قربانی است. قرآن کریم درباره ی قربانی می فرماید: «لَنْ يَسْأَلَ

اللَّهُ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَا لَكِنَّ يَنَالُهُ التَّقْوَى مِنْكُمْ.» یعنی خون و گوشت قربانی های شما به خدا نمی رسند، بلکه فقط تقوی یعنی انگیزه اطاعت شما به خدا می رسد.

به هر حال هدف از قربانی، خون و گوشت نیست (حتی بر امت های گذشته گوشت قربانی هم حلال نبود، این یکی از خصوصیات آن حضرت -صلی الله علیه وسلم- است که گوشت قربانی برای امتش حلال گردانیده شده است.) بلکه هدف اصلی پیدا کردن انگیزه اطاعت و سربلندی در مقابل آزمایشات خداوند است.

بعضی از افراد می گویند: در زمانی کوتاه، تعداد زیادی از حیوانات ذبح می شوند، که این خود ضرر اقتصادی است، که در زندگی مردم تأثیر زیادی می گذارد، که باعث می شود حیوانات و گوشت کمیاب شود. اما این تصوّرات وقتی فکر را تحت تأثیر می گذارد که انسان از قدرت کامله ی خالق کائنات و مشاهده ی نظم مستحکم جهان غافل باشد.

نظام قدرت خداوندی همیشه در تمام عالم این بوده وهست که اگر مردم به چیزی بیشتر نیاز پیدا کنند، خداوند متعال آن چیز را افزون تر می گرداند، و چون نیاز مردم به آن کم باشد، آن چیز هم روز به روز کمتر می شود، مانند، آب چاه که هرچه کشیده شود، روز به روز بیشتر، واگر نه چشمه هایش مسدود شده، و سرانجام آبش خشک خواهد شد.

اگر به گذشته دقت کنیم، متوجّه می شویم، که مردم در آن زمان بیشتر قربانی ذبح می کردند، زیرا همچنان که مردم امروزه نسبت به نماز و روزه و حج و غیره سست و بی تفاوت شده اند در قربانی کردن نیز میل و رغبتی از خود نشان نمی دهند. در قرن اوّل اسلام، حالت مسلمین چنین بود، که هر نفر صد شتر یکجا قربانی می کرد. چنان که یک بار آن حضرت -صلی الله علیه وسلم- صد شتر یکجا در میدان منی قربانی (ذبح) کردند.

اگر به دقت به این مسأله توجه کنیم، پی می بریم که با این کثرت قربانی در دنیای اسلام، باز هم کمبود گوشت و حیوان مخصوص قربانی احساس نمی شود، یا افزایش قیمت آن بسیار ناچیز می باشد.

در حال حاضر که اغلب مردم در عباداتی همچون نماز، روزه و غیره غفلت می ورزند افراد زیادی هستند، که بر آنها قربانی واجب است، اما قربانی ذبح نمی کنند! اگر شخصی مدعی شود که کمبود حیوان قربانی به خاطر این است، که تعداد زیادی از آن ها در ایام عید قربان ذبح می شوند، نه تنها واقعیت ندارد بلکه دروغ محض است. زیرا در این عصر کشورهایی هستند که مردم آنها اصلاً قربانی ذبح نمی کنند، اما باز هم گوشت در آن کشورها نسبت به کشورهایی که در آنها قربانی ذبح می شود کمیاب تر و گران تر است.

اگر می خواهید این موضوع را تحقیق کنید اهل شهری را در یک سال از قربانی باز دارید و بعد مدتی ببینید از نظر اقتصادی چه اثر سودمندی به اهل آن شهر می رسد و چه اندازه قیمت گوشت، شیر و روغن پایین می آید، اما هیچ مملکت اسلامی به انجام این کار حاضر نخواهد شد. حالا به عنوان مثال کشور هندوستان را نگاه کنید، که قربانی گاو در آنجا ممنوع است، اما با این وصف، آیا کسی مشاهده کرده که گاوها به سبب کثرت، در کوچه ها و خیابان ها بگردند؟ یا به سبب کثرت گاو، شیرها در جوی ها روان، یا حداقل روغن ارزان باشد؟ خیر، قبل از استقلال پاکستان هندوستان دارای صد میلیون مسلمان بود، که هر سال آنها قربانی می کردند و انگلیسی ها هم روزانه صدها گاو ذبح می کردند، اما باز هم در آن زمان قیمت گوشت و شیر از امروز ارزان تر و و تعداد گاوها بیشتر بود!

اما اگر در هندوستان تا چندین سال کشتن گاو به کلی ممنوع شود، احتمال این می رود که بعد از مدتی گاو در آنجا بسیار کمیاب باشد.

خوانندگان محترم! چندین سال قبل که اسب وسیله ی سفر و جهاد بود، به کثرت موجود بود. اما امروزه که وسایل حمل و نقل پیشرفته جای آن ها را گرفته، و نسبت به گذشته خیلی کمتر از آنها استفاده می شود تعدادشان بیشتر و قیمتشان ارزان تر شده! یا برعکس، تعدادشان به سبب عدم نیاز مردم کمتر و قیمتشان گران تر شده!

باید یقین داشت که حکمت خداوندی از فهم و درک، و دانش انسان بالاتر است. ای کاش مسلمین جهان در مورد فضایل و محاسن قربانی می اندیشیدند، و قربانی را یک رسم مذهبی نمی پنداشتند، بلکه آن را سنت ابراهیمی-علیه السلام- می دانستند، تا این که قوت در ایمان و عملشان به وجود می آمد و برکات اخلاص را به چشم خود مشاهده می نمودند. همچنان که در هر عبادتی علاوه بر ثواب، اثرات مخصوص دیگری از جمله: (تواضع و فروتنی در نماز، پاک شدن قلب از حب مال در زکات، و ازدیاد محبت خداوندی از روزه و حج) به ودیعه گذاشته شده در قربانی هم قوت ایمان و اخلاق، و عزم و همت در اعمال نیز به ودیعت نهاده شده است.

قربانی بر چه کسی واجب است

مسأله: شخصی که (مرد یا زن)، دارای طلا یا نقره، یا لباس های اضافه از سه دست (دوخته یا ندوخته)، یا فرش و ظروف اضافی از نیازهای ضروری، یا کالای تجارتي یا منزل و خانه ی زاید از نیاز مسکونی خویش، یا زمین هایی که به عنوان سرمایه استفاده می شود و یا وجوهاتی که به عنوان مضاربه و طلب در دست دیگران باشد، در صورتی که قیمت آن یا قیمت مجموع آن ها به اندازه ی نصاب تعیین شده باشد: قربانی بر چنین فردی واجب می گردد.

مسأله: زن اگر جهازیه ای که در خانه ی شوهر دارد شوهرتوانگر است و به آن نیازی نداشته باشد، در صورتی که به حد نصاب شرعی یعنی بیست مثقال طلا برسد، قربانی بر او واجب می شود.

مسئله: کسانی که هنوز ازدواج نکرده اند (پسر یا دختر) در صورتی که از طریق حقوق یا کار، پیشه، ارث و غیره دارای توان مالی باشند، قربانی بر آنها واجب است.

مسئله: کسی که بر او صدقه فطر واجب است، ذبح قربانی نیز واجب می باشد. اگر این اندازه مال ندارد که بر او صدقه فطر واجب گردد، ذبح حیوان قربانی نیز واجب نمی گردد، البته اگر با وجود آن باز هم قربانی کند، موجب اجر زیادی می گردد.

مسئله: قربانی بر هر فرد مسلمان عاقل، بالغ و مقیم، که در ملکیت او بیست مثقال شرعی طلا (معادل ۸۷/۴۷۹ گرم) یا مالی دیگر، که قیمتش به اندازه برسد و مازاد از احتیاجات ضروری وی باشد برابر است که آن مال، زیورات باشد یا مال تجارت یا اثاث منزل، که زاید از مورد نیاز باشند، یا اینکه آن شخص دارای دو منزل باشد، که یکی از آنها اضافی باشد و.... در همه ی این صورت ها قربانی بر او واجب است.

مسئله: گذشتن سال بر کسی که صاحب نصاب باشد در مسئله قربانی شرط نیست. بر شخص نابالغ و دیوانه اگرچه صاحب نصاب باشند، باز هم قربانی واجب نیست! همچنین بر سرپرست آنها ضروری نیست که از طرف آنها قربانی کند. کسی که مطابق با قواعد شریعت اسلامی مسافر باشد، بر او هم قربانی واجب نیست.

مسئله: اگر شخصی قبل از مردن وصیت کرده باشد، که از جانب من قربانی کنید و این قدر سرمایه داشته باشد، که از یک سوم مالش بتوان قربانی خریداری نمود، در این صورت قربانی کردن از طرف متوفی واجب است.

مسئله: بر هر فرد لازم است که فقط از جانب خود قربانی کند، عوض بچه ها قربانی کردن واجب نیست، حتی اگر شخصی بچه ای نابالغ داشت، هر چند توانگر باشد باز هم بر پدر واجب نیست که عوض او از اموال خود یا از بچه قربانی کند، اگر شخصی عوض بچه ی نابالغ خود قربانی کند خوب است، البته از اموال خودش قربانی کند نه از اموال بچه اش.

مسئله: اگر شخص فقیری که بر وی قربانی واجب نیست در ایام قربانی، حیوانی را به تیت قربانی خریداری نماید ذبح آن حیوان در ایام عید قربان واجب می گردد.

مسئله: اگر کسی نذر کرده باشد که باید قربانی کند، بر چنین فردی قربانی واجب می گردد.

مسئله: اگر شخصی دارای دو منزل است، که از یکی برای سکونت استفاده می نماید و دیگری خالی است و قیمت این منزل غیر مسکونی به اندازه نصاب باشد، در این صورت قربانی بر او واجب می گردد.

مسئله: اگر فردی دارای دو منزل است که یکی مخصوص خودش است و دیگری را به اجاره داده است و آن منزل به اندازه نصاب تعیین شده قیمت دارد، باز هم قربانی واجب می باشد، اما به شرطی که کرایه ی منزل تنها راه امرار معاش وی نباشد، چون در این صورت منزل اجاره ای از ضروریات زندگی وی محسوب می گردد.

مسئله: اگر شخصی دو ماشین دارد که یکی را استفاده می کند و دیگری زاید است، در این حالت نیز قربانی بر او واجب می گردد.

مسئله: شخص هر چند که ثروتمند باشد و سرمایه های زیادی در اختیار داشته باشد، باز هم یک قربانی بر وی واجب است.

مسئله: اگر زنی ملک و املاکی از قبیل زمین و یا چند سرقه آب در اختیار دارد که جزء مهریه اش است و یا از پدر و مادرش به ارث برده و یا با سرمایه ی خودش خریداری نموده و زاید بر ضروریات هستند، در این موارد نیز زن باید از طرف خود قربانی کند.

وقت قربانی

مسئله: وقت قربانی از دهم ذی الحجه (روزعید قربان) تا نزدیک به غروب دوازدهم ذی الحجه، یعنی سه روز می باشد. هر روزی که دلش خواست می تواند قربانی کند، البته بهترین روز برای قربانی روز اول سپس دو روز بعد از آن می باشد.

مسئله: ذبح قربانی قبل از نماز عید درست نیست! چون مردم نماز عید را که خواندند باید قربانی ذبح نمایند، البته اگر شخصی در روستایی قرار گرفته که آن جا خواندن نماز عید جایز نیست، می تواند در آن روستا پس از طلوع صبح و قبل از نماز عید قربانی خود را ذبح کند.

مسئله: اگر در شهری در چندین محل نماز عید برگزار شود، به محض این که در یک جا نماز عید خوانده شد، در هر نقطه ای از شهر قربانی جایز می شود.

مسئله: در شهرها و روستاهایی که نماز جمعه و عیدین جایز است، قبل از نماز عید ذبح قربانی جایز نیست، اگر شخصی قبل از نماز عید قربانی کند، قربانی وی درست نمی باشد؛ و باید دوباره قربانی کند! البته جاهایی که نماز جمعه و عیدین خوانده نمی شود، مردم می توانند بعد از طلوع صبح صادق قربانی های خود را ذبح کنند و اگر به سبب عذری روز اول نماز عید خوانده نشد، بعد از گذشتن وقت نماز عید، ذبح قربانی درست است.

مسئله: اگر شخصی قربانی خود را در روستایی بفرستد که نماز عید آن جا جایز نیست، و آن جا قبل از نماز عید ذبح شود درست است، اگر چه خودش در شهر باشد، صاحب قربانی می تواند بعد از ذبح، آن را طلب نموده و از گوشش استفاده نماید.

مسئله: روز دوازدهم ذی الحجه دو روز بعد از عید قربان تا قبل از غروب آفتاب، ذبح حیوان قربانی درست است، بعد از غروب آفتاب ذبح حیوان قربانی درست نیست!

مسئله: در ایام قربانی هر وقت دلش می خواهد قربانی کند فرقی نمی کند، حیوان قربانی را در روز ذبح کند یا در شب، البته ذبح نمودن آن در روز بهتر است.

مسئله: اگر شخصی دهم و یازدهم ذی الحجه دو روز اول عید قربان در مسافرت بود و روز دوازدهم ذی الحجه قبل از غروب آفتاب به منزل رسید، یا این که جایی پانزده روز به نیت اقامت سکونت نمود، بر او قربانی واجب است، هم چنین اگر شخصی قبلاً

این اندازه مال نداشت، که قربانی بر وی واجب باشد، روز دوازدهم ذی الحجه قبل از غروب آفتاب مالدار شد بر شخص مذکور ذبح قربانی واجب است.

تذکر: چون در این منطقه بر اثر عدم رؤیت ماه به خوبی، وضعیت ماه های قمری مشتبه است؛ لذا سعی شود، که حتماً عمل قربانی در روز اول و دوم (دهم و یازدهم ذی الحجه) انجام شود.

حیوان قربانی

مسأله: قربانی بز، بزرنر، قوچ، میش، گاو، گاومیش و شتر نر و ماده درست ولی از حیوانات دیگر قربانی درست نمی باشد.

مسأله: قربانی گاو، گاومیش و شتر حداکثر برای هفت نفر درست می باشد. البته به شرط این که تقسیم گوشت به صورت مساوی بین آن ها انجام گیرد و هدف ایشان قربانی یا عقیقه باشد، نه گوشت خواری، اگر سهمیه یکی از آنها کمتر باشد، قربانی هیچ یک از آنها درست نمی باشد.

مسأله: اگر کمتر از هفت نفر گاوی یا شتری را جهت قربانی خریداری و آن را ذبح نمودند درست است و هیچ گونه اشکالی ندارد، البته اگر هشت نفر جهت قربانی در یک گاو شریک شوند، قربانی هیچ یک از آنها جایز نمی باشد!

مسأله: اگر شخصی گاوی جهت قربانی به این نیت خرید، که افراد دیگر را نیز در این مورد شریک خود سازد، سپس چند نفر را شریک خود ساخت قربانی همه درست است، و اگر به این نیت خرید که تنها خودش آن را قربانی نماید و افراد دیگر را شریک نسازد، بهتر است آن گاو را تنها خودش قربانی کند، اگر افراد دیگر را شریک کرد، توجه نماید آن ها چگونه افرادی هستند، اگر توانگرند اشکالی ندارد ولی اگر فقیرند درست نیست چون برای قربانی خریداری شده و از جانب فقیر جنبه ی نذر دارد.

اگر حیوان قربانی مُرد یا گم شد و یا این که در ایام مخصوص قربانی نشد

مسئله: اگر قربانی شخصی گم شد، بدین خاطر حیوانی دیگر به جایش خرید، سپس اولی پیدا شد، توجه نماید که اگر توانگر است، یکی از آن دو حیوان را ذبح کند، ولی اگر فقیر است باید هر دو را ذبح کند! البته پس از آن که اولی از فقیر گم شد لازم نیست دیگری بخرد ولی پس از خرید تعیین می شود.

مسئله: اگر شخصی که قربانی بر او واجب بود، در ایام قربانی، قربانی ذبح نمود، بعد از آن باید قیمت یک قربانی صدقه نماید، البته اگر برای قربانی، حیوانی را خریداری کرده بود بهتر است، که خود حیوان را صدقه نماید ولی اگر به جای صدقه دادن حیوان خریداری شده، به اندازه ی قیمت آن صدقه داد اشکالی ندارد.

مسئله: اگر حیوان قربانی در وقتش ذبح نشد بعد از آن باید به حالت زنده صدقه گردد، و اگر قیمتش را صدقه نمود، باز هم درست می باشد.

مسئله: اگر شخصی در ایام قربانی، به سبب بی اطلاعی یا غفلت یا عذری که داشت نتوانست قربانی کند، یا ایام قربانی به اتمام رسیده بود، بر وی واجب است که قیمت قربانی را به فقرا و مساکین صدقه نماید، لیکن اگر در ایام قربانی، قیمت حیوانی را صدقه کند قربانی وی، ادا نخواهد شد و مرتکب جرم بزرگی شده! زیرا قربانی عبادت مستقلمی می باشد همچنان که از ادای روزه؛ نماز، و از ادای حج؛ زکات ادا نمی شود! از دادن صدقه هم قربانی ادا نمی شود. از ارشادات و تعامل نبی اکرم-صلی الله علیه وسلم- و اصحاب کرام-رضوان الله علیهم اجمعین- نیز همچنین معلوم می شود.

سنّ حیوان قربانی

مسئله: اگر سنّ بز نر و بز کمتر از یک سال باشد(حتّی یک روز) قربانی آن ها جایز نمی باشد! گذشتن یک سال تمام بر آنها الزامی است(و یکی از آسان ترین روش های تشخیص بز و بز نر یک ساله این است که دارای دو دندان باشد) البته اگر بره ای و کمتر از یک سال سن داشت ولی چنان فربه باشد، که بیننده او را یک ساله تصوّر کند،

قربانی آن، جایز است. لازم است سن گاو و گاو میش دو سال و سن شتر پنج سال کامل باشد. اگر سن حیوانی، کمتر از آنچه ذکر شد باشد قربانی آن، جایز نمی باشد. اگر فروشنده ی حیوان بگوید، یک سال این حیوان به پایه تکمیل رسیده و حالات ظاهری حیوان قول او را تصدیق کند، بر قول او اعتماد کردن جایز است.

روش سنت در قربانی

مسأله: چون شخص می خواهد حیوان قربانی خود را ذبح نماید، نخست باید آن را رو به قبله بخواباند و این آیه را بخواند: (إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلذَّيِّ فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، لَا شَرِيكَ لَهُ، وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ) سپس بسم الله والله اکبر گفته و حیوان قربانی را ذبح نماید و بعد از ذبح نمودن این دعا را بخواند: (اللَّهُمَّ تَقَبَّلْ مِنِّي كَمَا تَقَبَّلْتَ مِنْ حَبِيبِكَ مُحَمَّدٍ وَخَلِيلِكَ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ).

مسأله: هنگام ذبح حیوان قربانی به زبان نیت کردن و دعا خواندن ضروری نیست. اگر شخصی فقط در دل نیت داشت که من قربانی ذبح می کنم و به زبان چیزی نگفت بلکه فقط بسم الله والله اکبر بگوید و حیوان قربانی را ذبح نماید باز هم قربانی وی درست می باشد. البته خواندن دعاهای مذکور بهتر است.

بیان عیب هایی که به واسطه ی آنها قربانی کردن حیوان جایز نیست

مسأله: حیوان قربانی اگر به اندازه ای لنگ باشد که با سه دست و پا راه رفته و یکی از آنها را اصلاً نتواند بر زمین بگذارد یا آن را بر زمین گذاشته البته نمی تواند با آن راه برود، قربانی کردن آن درست نمی باشد، اما اگر بر زمین گذاشته و به حالت لنگی راه می رود، قربانی آن درست است.

مسأله: اگر حیوانی چنان لاغر باشد که استخوانش اصلاً مغز نداشته باشد قربانی آن درست نیست، اگر لاغری آن حیوان، به این اندازه نرسد آن وقت قربانی کردن آن درست می باشد، البته قربانی حیوان چاق و فربه بهتر است.

مسئله: قربانی کردن حیوانی که اصلاً دندان ندارد و یا فقط بخشی از دندانهایش سالم است ولی می‌تواند به آسانی بچرد و علف بخورد و از لحاظ صحت و سلامتی مشکلی ندارد، قربانی آن حیوان طبق قول راجح درست است.

مسئله: قربانی کردن حیوانی که اصلاً گوش ندارد و یا یک سوم یا بیشتر گوش آن بریده شده، جایز نیست؛ البته اگر گوش دارد، ولی از طول یا عرض پاره شده باشد و یا بسیار کوچک‌اند (درعرف ما به چنین حیوانی کُر می‌گویند) اشکالی ندارد.

مسئله: قربانی کردن حیوانی که از ابتدا شاخ نداشته باشد، یا داشته باشد اما از وسط شکسته باشد جایز است، البته اگر از بیخ کنده شده، که اثر آن به مغزش رسیده باشد قربانی آن جایز نیست.

مسئله: قربانی کردن خصی (حیوانی که اخته باشد) جایز بلکه افضل است.

مسئله: قربانی کردن حیوانی که به بیماری خارش مبتلا است درست است، البته اگر به علت آن بسیار لاغر شده و اثر گرگی به گوشت سرایت کرده باشد آن وقت درست نمی‌باشد.

مسئله: اگر شخصی حیوانی جهت قربانی خرید، سپس آن حیوان چنان معیوب شد که قربانی کردن آن جایز نمی‌شد، باید عوض آن، حیوانی دیگر خریداری و ذبح نماید، البته اگر آن شخص فقیر است و بر آن قربانی واجب نیست آن وقت برایش ذبح همین قربانی درست است. ناگفته نماند که اگر شخصی اعم از فقیر یا ثروتمند قربانی را به وسیله‌ی نذر بر خود لازم گردانید و آن حیوان معیوب شد که قربانی کردن آن جایز نبود، باید عوض آن حیوانی دیگر خریداری و ذبح نماید.

مسئله: اگر حیوان قربانی کور باشد، باید توجه شود که اگر یک سوم یا بیشتر بینایی چشم آن از بین رفته باشد قربانی آن حیوان جایز نیست، در غیر این صورت جایز می‌باشد.

مسئله: اگر دم حیوان قربانی یا بیشتر از آن بریده شده باشد قربانی آن جایز نیست، در غیر این صورت جایز می‌باشد.

مسئله: قربانی حیوانی که پستانش قطع شده یا خشک شده یا چنان معیوب است که بچه اش نمی‌تواند از آن شیر بمکد، جایز نمی‌باشد.

مسئله: قربانی کردن گوسفندی که از مادرزاد یک پستان داشته باشد یا به علت بیماری یک پستانش از بین رود، یا سر پستان هایش قطع شده باشد، جایز نیست.

مسئله: قربانی کردن گاو، یا شتری که یکی از چهار پستانش از بین رفته و یا شیرش خشک شده جایز، و اگر دو پستانش از بین رفته و یا شیرشان خشک شده، جایز نمی‌باشد.

مسئله: در مورد قربانی کردن حیوان خنثی، علتی مبنی بر عدم جواز وجود ندارد و باید برای قربانی کردن آن گنجایش وجود داشته باشد؛ البته اگر کسی احتیاط نموده و به جای حیوان خنثی، حیوان نر یا ماده‌ی دیگری ذبح نماید، افضل و بهتر خواهد بود.

مسئله: اگر حیوانی را که برای قربانی خریداری کرده بود و از ابتدا سالم و بی‌عیب بود، اما وقتی می‌خواست آن را برای ذبح کردن بخواباند بر اثر کشمکش در حیوان عیب و نقصی پدید آمد، در این صورت اشکالی ندارد و قربانی وی درست می‌باشد.

نکته: در رابطه با این که تا چه حد از گوش یا بینی حیوان قربانی بریده بوده و یا بینایی آن از بین رفته باشد، برای قربانی جایز نیست، در بین فقها اختلاف نظر وجود دارد. برخی بیشتر از یک سوم را ملاک برای عدم جواز دانسته‌اند؛ گروهی دیگر، یک سوم را و عده‌ای هم، نصف یا بیشتر را معیار برای عدم جواز قربانی حیوان می‌دانند. اگر در جایی وضع مالی و اقتصادی مردم خراب بود، مفتی متقی و با تجربه می‌تواند به قول آخر نیز فتوا دهد.

گوشت قربانی

مسئله: گوشت قربانی بهتر است که به سه قسمت تقسیم شود، یک قسمت برای اهل منزل و یک قسمت برای دوستان و خویشاوندان و یک قسمت به فقرا و مساکین داده شود. شخصی که فرزندان زیادی دارد و خانواده اش نسبت به دیگران محتاج تر هستند اگر تمام گوشت قربانی را برای مصرف خود نگه دارد اشکالی ندارد. فروختن گوشت قربانی مطلقاً حرام است.

مسئله: اگر هفت نفر در گاوی که شریک بودند با هم توافق کردند که تمام گوشت آن حیوان را میان فقرا تقسیم نمایند، یا تمام گوشت ها را پخته و به مستمندان بخورانند اشکالی ندارد. دادن گوشت قربانی به کفار هم درست است! به شرطی که واسطه ی آن مزدی دریافت نشود.

مسئله: اگر هفت نفر جهت قربانی گاوی، با هم شریک شدند، بعد از ذبح نمودن نباید گوشت آن را تخمینی بین خود تقسیم نمایند بلکه باید به خوبی با تراز و به طور مساوی وزن تقسیم نمایند. زیاد و کم کردن گوشت گناه است! البته اگر به بعضی قسمت ها، که به اعتبار گوشت کمتر داشت کله و غیره افزودند، که به اعتبار وزن، از قسمت های دیگر بیشتر و به اعتبار مرغوبیت بهتر نبودند باز هم اشکالی ندارد.

پوست قربانی

مسئله: پوست حیوان قربانی باید صدقه نماید یا در صورت فروختن پولش را به شخصی بدهد که مستحق زکات می باشد. اگر کسی پوست حیوان قربانی را فروخت، باید همان پولی را که گرفته صدقه نماید، اگر آن را تبدیل به غیر نمود گنهکار می باشد.

مسئله: به مصرف رساندن قیمت پوست قربانی در مسجد یا در امور خیریه جایز نیست! بلکه باید به مستحق آن داده شود.

مسئله: اگر فردی از پوست قربانی خود جهت استفاده، سفره، غربال، کیسه و یا مشک ساخت درست است و استفاده از آنها برای او جایز می باشد، ولی اگر پوست قربانی را

فروخت خودش نمی تواند آن پول را مصرف نماید و صدقه کردن آن واجب است. فروختن پوست قربانی بدون نیت صدقه به هیچ وجه جایز نمی باشد.

مسئله: دادن گوشت، چربی و پوست حیوان قربانی به قصاب به عنوان دستمزد درست نمی باشد! باید دستمزد او را از جانب خود پردازد.

مسئله: پوست قربانی حکم گوشت را دارد، یعنی همان طور که دادن گوشت قربانی به ثروتمند و یا فرزند خودش جایز است، بخشیدن پوست قربانی نیز به این افراد درست است و اشکالی ندارد.

مسئله: دادن قیمت پوست قربانی به عنوان دستمزد جایز نیست، زیرا صدقه نمودن آن واجب است. بهترین محل مصرف پوست قربانی، حوزه های علمیّه و ائمه ی مساجد می باشند. زیرا در این صورت، هم ثواب صدقه را دارد و هم از بزرگ ترین راه های خدمت برای احیای علوم دینی است، البته دادن پوست قربانی به عنوان حقوق مدرسین، ائمه ی مساجد و خادمین جایز نیست.

اگر نذر کرد که قربانی کند

مسئله: اگر شخصی گفت چون فلان حاجتم برآورده شود، حیوانی قربانی خواهم کرد، اگر آن حاجتش برآورده شد باید حیوانی، قربانی کند، فرتی نمی کند ثروتمند باشد یا فقیر، و در چنین صورتی باید تمام گوشت آن قربانی را صدقه نماید، نه خودش از آن بخورد، و نه به توانگران جهت خوردن دهد، اگر مقداری از آن گوشت را خودش بخورد یا به توانگران داد، باید همان اندازه دوباره صدقه نماید!

قربانی نمودن از جانب دیگران

مسئله: در قربانی نیابت جایز است، یعنی اگر بر شخصی قربانی واجب بود و فرد دیگری از طرف وی با اجازه یا دستورش قربانی نمود، جایز بوده و هیچ اشکالی ندارد. اما اگر بدون اجازه ی فرد مذکور قربانی کرد، این قربانی از طرف او پذیرفته نمی شود.

مسئله: انسان موظف نیست، از سوی فرزندانش قربانی کند، اگر فرزندان فردی ثروتمند بودند خودشان باید با هزینه شخصی خود قربانی نمایند.

مسئله: بر شوهر لازم نیست که برای همسرش قربانی کند، اما اگر همسرش دارای مال و ثروت است، شوهر باید در تهیه و خریداری قربانی به او کمک کند.

مسئله: اگر شخصی به میل و رغبت خود، برای ایصال ثواب به کسی که فوت شده قربانی کند، آن شخص می تواند از آن گوشت هم خودش بخورد، و هم به دیگران بخورد و هم قسمتی را برای خود ذخیره نماید. حکم آن مانند حکم قربانی خودش می باشد.

مسئله: اگر میّت جهت قربانی وصیّت نموده بود، که از ترکه ی من برایم قربانی کنند، و مطابق با وصیّت او از مالش قربانی کردند، آن وقت صدقه نمودن تمام آن گوشت واجب می باشد!

مسئله: اگر شخصی عوض شخص دیگر و در غیاب وی و بدون اجازه اش قربانی کند، آن قربانی از طرف او ادا نمی شود. حتی اگر در سهمی از گاوی، فرد غایب را بدون اجازه اش سهیم سازد! قربانی هیچ یک از دیگران هم درست نمی باشد!

قربانی حیوان آبستن

مسئله: قربانی حیوان آبستن هم درست است، اگر بچه اش زنده بیرون آمد باید همراه مادرش ذبح گردد.

مسئله: اگر از حیوان قربانی قبل از ذبح، بچه ای متولد شد، یا هنگام ذبح از شکمش زنده بیرون آمد، در هر دو صورت ذبح آن بچه همراه مادرش لازم است.

آداب قربانی

مسئله: اگر صاحب قربانی حیوان قربانی را به دست خود ذبح کند بهتر است، ولی اگر نتواند، جهت ذبح به دیگری امر نموده و خودش همانجا بایستد، اگر زنی به علت رعایت حجاب نتوانست آنجا حاضر شود اشکالی ندارد.

مسئله: جمع آوری حیوان قربانی چند روز قبل از فرا رسیدن ایام قربانی مستحب و کار پسندیده ای می باشد.

مسئله: دوشیدن شیر و یا چیدن پشم و موی حیوان قربانی قبل از ذبح آن جایز نیست! اگر کسی این کار را کرد، باید آن شیر و پشم را؛ و در صورت استفاده به اندازه قیمت آن صدقه بدهد، اما شخص بعد از قربانی می تواند از پشم، مو و یا اجزای دیگر حیوان قربانی استفاده نماید، چون در این صورت حکم گوشت حیوان را دارد البته نفروشد.

مسئله: شخص باید قبل از ذبح چاقو را در جایی، که در محل دید حیوان نباشد، خوب تیز کند، و همچنین باید از ذبح حیوان در مقابل چشمان حیوان دیگر پرهیز شود.

مسئله: برای پوست کردن حیوان بعد از ذبح نباید عجله کرد، بلکه باید صبر کرد، تا بدن حیوان به طور کامل سرد شود.

مسئله: حیوان قربانی را هنگام ذبح کردن باید آهسته بخواباند.

مسئله: هر آنچه با حیوان قربانی همراه باشد. حتی ریسمان (مهار) و پارچه ی پشت شتر نیز باید صدقه گردد.

مسئله: اگر زنی می خواست حیوان قربانی خود را به دست خودش ذبح کند هیچ اشکالی ندارد، اما به خاطر عدم مهارت و نیز دل رحمی و شفقت زیاد بهتر است که ذبح قربانی را به کسی دیگر بسپارد.

تذکر برخی از کوتاهی ها

مسئله: برخی با وجود ضعف مالی و عدم استطاعت فقط به خاطر این که در جلوی خویشان یا آشنایان شرمنده و خجالت زده نباشند، به هر نحوی اقدام به قربانی می کنند! باید در نظر داشت قربانی کردن تنها به نیت خودنمایی و تظاهر(غیر از کسب رضایت و پیروی از دستور خداوند) درست نمی باشد.

مسئله: بسیاری از افراد تنها به نیت گوشت خوردن قربانی می کنند! باید بدانیم که اگر کسی از قربانی، نیت عبادت و اجرای حکم را نداشته باشد، از ثواب محروم می گردد،

و اگر همین افراد با کسی در حیوانی مانند گاو و شتر شریک شوند، قربانی هیچ کدام جایز نخواهد بود!

مسئله: برخی فکر می کنند که اگر در خانه ای تنها یک قربانی شود کافی است، بنابراین یک سال از طرف خود و سال دیگر از طرف همسرشان و سال های آینده را از جانب هر یک از فرزندان شان قربانی می کنند. خوب به خاطر بسپارید که بر هر فردی که صاحب نصاب باشد، به طور جداگانه قربانی لازم است. به عنوان مثال: اگر زن و شوهر هر دو صاحب نصاب هستند، باید دو حیوان قربانی کنند! به همین ترتیب فرزندی که ثروتمند هستند باید جداگانه قربانی کنند.

مسئله: بعضی تصور می کنند، که قربانی در عمر یک مرتبه لازم است! باید دانست که این برداشت اشتباه است و همان طور که صدقه فطر و زکات هر سال لازم است، قربانی نیز (در صورت صاحب نصاب بودن) هر سال واجب می باشد.

متفرقات:

مسئله: اگر کسی دامدار است و یکی از گوسفندانش را برای قربانی کردن تعیین کرد، اما بعد به علتی از قربانی نمودن آن حیوان منصرف شد و یکی دیگر را انتخاب کرد، اشکالی ندارد.

مسئله: رگ هایی که بریدن آنها هنگام ذبح لازم و ضروری هستند چهار تا می باشند. حلقوم (مجرای تنفس)، مری (مجرای طعام) و دو رگ مجرای خون که در دو طرف گردن قرار دارند. هنگام ذبح باید کوشش شود که هر چهار رگ بریده شوند، اگر اکثر آنها بریده شدند باز هم حیوان ذبح شده حلال، در غیر این صورت حرام می گردد.

مسئله: آنچه خوردن آن ها از حیوان ذبح شده درست نیست عبارتند از: ۱- خون مسفوح (جاری) ۲- ذَکَر (آله ی تناسل حیوان) ۳- خصیتین ۴- قُبُل (فرج حیوان ماده) ۵- غَدَه (که شامل حرام مغز نیز می شود) ۶- مثانه ۷- مراره (کیسه صفرا)

خدایا چنان کن سر انجام کار تو خوشنود باشی و ما رستگار

و تَمَّت بِالْخَيْرِ

۲۵ شعبان المعظم ۱۴۲۸ مطابق با ۱۳۸۶/۶/۱۸

فہرست منابع و مآخذ:

- ۱- بہشتی زیور / مولانا اشرف علی تھانوی
- ۲- جواہر الفقہ / مفتی محمد شفیع عثمانی
- ۳- آپ کی مسائل اور اُن کا حل / مولانا محمد یوسف لدھیانوی
- ۴- فتاویٰ رحیمیہ / مفتی سید عبدالرحیم لاجپوری
- ۵- مسائل عیدین و قربانی / مولانا رفعت قاسمی
- ۶- خطبہ های اصلاحی / مفتی محمد تقی / مترجم محمد عمر عیدی
- ۷- تاریخ قربانی / مفتی محمد شفیع / مترجم محمد امین حسین بر